

POMAK TÜRKLERİNİN NİŞAN VE DÜĞÜN GELENEĞİ

ZEYNEP ZAFER*

Makaleye konu olan nişan ve düğün geleneği, güneybatı Bulgaristan'da bulunan, Nevrokop (Gotse Delçev) kasabasının 15 km kuzeyindeki Pomak Türklerinin yaşadığı Kornitsa köyünde, insanların isimleri zorla değiştirilmeden ve bu geleneklerin yasaklanıp Bulgaristan'a özgü nişan ve düğün yapma zorunluluğu getirilmeden önce aynı şekilde yapılmaktaydı. Bulgaristan'a özgü hükümetinin 1970'ten sonra uygulanan bu konudaki yasakları, 1990'ın sonuna kadar devam etti. Dolayısıyla bu dönemde doğup yetişen gençler, o güzelim geleneği görme fırsatını hiç bulamadı. Onlar geleneklerden öylesine uzaklaştılar ki, her şey serbest bırakıldıktan sonra eski ve asırlardan beri süregelen nişan ve düğün geleneğini yeniden hayata geçirmeye çalışan yaşlıları pek iyi anlayamadılar. Bu nedenle şu anda yalnızca Kornitsa'da değil, Nevrokop bölgesinde bulunan diğer köylerdeki nişan ve düğünler, farklı şekilde yapılmaktadır. Bazı gençler, düğün konusunda büyüklerin tercihine uyarken, bazıları da ister istemez Bulgaristan vatandaşlarının yaptığı ve tüm dünyada birkaç ayrıntı dışında aynı şekilde uygulanan modern düğün törenlerinden alınmış bazı ayrıntıları, geleneksel düğün törenine ekleyerek farklı, yapay bir düğün şeklinin uygulanmasına ve de o güzel eski geleneklerin yok olmasına bilinçsizce de olsa yardımcı oluyorlar. Bu nedenle söz ettiğimiz, Pomak Türklerinin gerçek gelenekleriyle bağlantılı olan orijinal nişan ve düğün geleneği, bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.**

Evlilikler, genelde köyde yaşayan gençler arasında yapılır. Gençler nişandan önce mutlaka birbirlerini görme imkânına sahiptir; çünkü, kızlar hem evde, hem de tarlada yapılan işlere katıldıklarından sürekli evden çıkmaktadır. Bir erkek, kızın yakın komşusu değilse, bayramlarda veya başka kutlamalarda bile kızın evini ziyaret edemez, çünkü bu ziyaretler akraba arasında yapılır. Akraba evliliği, Bulgaristan'ın diğer vatandaşlarında olduğu gibi Pomak Türklerinin uygulamalarında da yoktur ve gençler birbirlerini bu tür ziyaretlerde değil insanların Ramazan ve Kurban

---

* Yard. Doç. Dr. ,Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi

** Kaynak kişi: Kornitsa köyü'nde 1932'de doğan, burada evlenen ve 1994'e kadar aynı köyde yaşayan Şerife Keleşova. Köyde gelin düzenleyen, ölü yıkayan bir kişidir, şu anda Ankara'da oturuyor. Adres: Yıldızevler Mah. Göçmen Konutları 17/17. Pursaklar/ANKARA.

Bayramında günleri halay çekmek için toplandıkları köy meydanında görür. Bunun yanı sıra delikanlılar, kızlarla eskiden köy dışındaki çaya su almaya giderken ve dönerken karşılaşabilirdi. Erkek, büyüklerin gözlerinden daha uzak olan bu yerlerde, hoşlandığı veya flört etmek istediği kızıdan su içmek ya da kızın başına taktığı çiçeği isteyebilir. Daha sonra köyün merkezinde yapılan çeşmelerden su almaya gidilir ve bu iş genelde kızlara düştüğü için delikanlılar da çeşmenin etrafında toplanıp, uzaktan suya gelen kızları görme imkânı bulurlar. Onlar kızlara laf atabilir, ancak kızların buna cevap vermesi uygun sayılmazdı.

Delikanlıların kızları en yakından ve en uzun görebileceği yer, imece usulüyle iş yapılan yerlerdir. İmece işi mutlaka kışın yapılır. Akşamları kızlar toplanıp bütün işlerinde, çeyiz hazırlama işlerinde birbirlerine yardım ederler. Onlar aynı zamanda kızı olmayan ailelere de yardım edebilirler. Daha sonra yardım ettikleri kadının da onlara gidip bu tür ortak işlere katılması gerekir. Anlaşılacağı gibi kadınlar, uzun ve soğuk, aynı zamanda herkesin içerde durmasını zorlayan kışı, beraber olarak ve eğlenceli geceler düzenleyerek geçirir. Aynı zamanda da yapılması gereken sıkıcı ve yorucu işleri eğlenceli bir hâle getirir. Bu nedenle köy halkı, soğuk ve uzun kış gecelerini toplu halde yaşayarak yalnız oldukları duygusuna hiç kapılmadan geçirir. Bu tür imecenin düzenlendiği evlerin kapıları, delikanlılar için her zaman açıktır. Dul ve evli erkekler bu tür yerlere gidemezler. Genelde gençler grup halinde gider. Onlar kızları seyreder, bazıları akraba olan kızlarla ve evli kadınlarla konuşabilir. Delikanlılar, ara sıra beğendikleri kızlardan birine birkaç söz söyleseler de, o kız genelde cevap vermez. Erkeğin bir kıza iletmek istediği bir şey varsa, ya o kızın akrabası olan erkek arkadaşına, ya kendi akrabası olan bir kıza, ya kızın bir yakınına ya da başka bir evli kadına söyler. Kız da cevabını onlar aracılığıyla verme imkânına sahiptir. Erkekler genelde gece saat 24'e kadar süren birkaç farklı imecenin yapıldığı yeri ziyaret edebilir. Yani bir grup, başka bir grubun geldiğini görünce, yer dar olduğu için imece düzenlenen başka bir yere gitmek üzere evi terk eder. Köyde yaşayan herkes burada olan biten her şeyden haberdar olduğu için hangi evde hangi kızların bulunduğunu da bilir. Bu nedenle bazı delikanlılar, sevdiklerinin bulunduğu evi erkenden ziyaret ederek daha uzun süre orada kalabilir.

Kızlar bu gecelerde iş yaparken mutlaka türkü okurlar. Tabii ki bu türküler farklıdır; yani içeriği, neşeli ya da ağır olabilir. Genelde sesi iyi olan kızlar, erkekler tarafından daha büyük ilgi görür. Onların bulunduğu toplantılar daha kalabalık ve daha neşelidir. Türkü okuma becerisine büyük bir önem verildiği için, kızlar ve erkekler küçük yaştan itibaren bunu öğreniyor ve insanlardan çoğu türkü okuma yeteneğini geliştiriyor. Pomak Türkleri, türküsüz asla yaşayamazlar. Onlar, türküler aracılığıyla sevinçlerini, acılarını, aşklarını, ayrılıklarını, yaşam mücadelesini dile getirir. Günümüzde bile yaşanmış acı bir olay, bir türkünün konusu olabilir. Kısacası türküler, bu insanların edebiyata, sanata olan yaklaşımının en iyi göstergesidir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi bir kız bir erkeğin hoşuna gitmişse, erkek onunla evlenmek isteğini başka bir kişi aracılığıyla iletir. Kız da erkeğe karşı bir şey hissediyorsa ona haber verir. Bu arada kız, genelde annesinden hangi delikanlıya vermelerinin mümkün olduğunu öğrenir ve erkeğe ona göre cevap verir. Bir kız, ailesinin böyle bir evliliğe karşı çıkacağını bildiği hâlde ona ilgi gösteren erkeği seviyor ve mutlaka onunla evlenmek istiyorsa, delikanlıya ailesinin karşı çıkacağını, dolayısıyla bu aşkın gizli kalmasının daha uygun olacağını iletir. Kız şunun bilincindedir; eğer ailesi böyle bir şeyden şüphelenirse, mutlaka hızlı bir şekilde onu kendi istedikleri yere evlendirmeye çalışacaktır. Bu durumdaki kız, ya ailesini ikna etmeye çalışır, tabii ki annesi ve başka akrabaları aracılığıyla, ya da bunun mümkün olmadığını bildiği zaman erkeğe onu kaçırmasını söyler. Kaçırma olayı eskiden hemen hemen mümkün olmayan bir evlilik şekliydi. Kızlar, büyüklerin sözünü dinlemek zorundaydı. Ailesinin istemediği biriyle evlenen kızın ödediği bedelin farkında olan gençler, kız kaçırma olayına sıcak yaklaşmazdı. Bulgaristan kültürü, komünizmin çok iyi bir biçimde yerleştiği 60'lı ve 70'li yıllardan itibaren daha etkili bir hâlde geldiği için Bulgaristan vatandaşları arasında çok yaygın olan kız kaçırma olaylarına daha sık rastlanır. Zorla kız kaçırma olayları da Pomak Türkleri arasında meydana gelir. Ancak bu tür olayları normal bir evlilik şekli olarak kabul etmeyen köy halkı, bu konudaki görüşünü birkaç türkü aracılığıyla dile getirir. Örnek olarak bir türkünün sözleri verilebilir:

Koyu bir sis

Pirin dağının tepesini ve aşağısını kapladı

Bu aslında sis değildi

Bu bağlı olan bir kızdı

Kız delikanlının kemeriyle

Bir meşenin köküne bağlıydı

Zavallı kız ona yalvarıyor

Yalvarıyor hem alıyor

Bırak beni, ağam, bırak beni,

Evime, ağam, döneyim

Annem hasta yatıyor

Ona su uzatacak hiç kimsesi yok

Babam hastadır, ölecek

Ona su uzatacak hiç kimsesi yok.*

Bir kız, delikanlıya onunla evlenmek istediğini ve onu istemeğe gelebileceklerini söylediğinde, erkek ailesiyle konuşup uzak akraba, komşu veya iyi görüştükleri bir yaşlı kadını kızın ailesine gönderir. Yaşlı kadın, geliş amacını açıklar ve kızlarını verip vermeyeceklerini sorar. Anne ve baba, oğlanı kaçırmak istemiyorsa ve kızları için en uygun kişinin o olduğunu düşünüyorlarsa, hemen kızlarını vermeğe hazır olduklarını ve birkaç gün sonra nişan yapabileceklerini dile getirirler. Eğer aile, kızını vermek istemiyorsa kızın küçük olduğunu, çeyizinin hazır olmadığını, o yıl onu evlendirmeye düşünmedikleri söyler. Böylece kibar bir şekilde teklifi reddeder. Kızın ailesi bazen zaman kazanmak için, konuşmalar sırasında orada bulunmayan kızlarıyla konuşup kararlarını bir sonraki görüşmede bildirebileceklerini yaşlı kadına söylerler. Erkek tarafı, kız birçok kişi tarafından isteniyorsa ve de kızın başka bir erkeğe âşık olduğunu biliyorsa, kız ailesinden söz alır almaz bir baş örtüsü ve bir altın göndererek “küçük nişan” olarak adlandırılan söz keser ve böylece ailenin kızının başka bir kişiyle nişanlanmasını önler. Söz, aynı zamanda erkeğin askerde veya gurbette olduğu durumlarda aile tarafından kızın başkasıyla evlendirilmesini önlemek için de yapılabilir. Bu özel durumlar dışında söz kesme geleneği, fazla yaygın olan bir uygulama değildir.

Kızın annesi ve babası, kızlarıyla konuşacaklarını söyleseler de aslında kızın fikrine çok fazla önem vermezler. Onlara göre genç ve tecrübesiz olan kızın, dış görüşüne ve duygularına kapılarak kendisi için en uygun olan yeri seçmesi mümkün değildir ve dolayısıyla bu hak, kızlarının iyiliğini isteyen aile büyüklerine aittir. Pek çok kız istemediği biriyle evlenmek zorunda kalıyor. Aileler, kızlarını verirken veya oğulları için uygun bir kız ararken kendi maddî durumlarına uygun bir kişiyi tercih eder. Kararlar verilirken, üzerinde durulan en önemli husus zenginliktir. Zengin erkeklerin olduğu gibi, zengin kızların evlilikleri de çok kolay yapılır. Kişiyi ait güzellik ve elişi becerisi gibi özellikler ikinci plândadır.

Eğer genç, başka köyden biriyle nişanlanırsa, kızı görmüş veya hiç görmemiş olabilir. Bu evlilikler, genelde başka bir kişinin yardımıyla veya anne babanın kızı beğenmesi üzerine yapılır. Bu durumda gençlerin aileleri, gereken her şeyi kendileri yapar ve gençler nişanlı oldukları sırada veya gerdek gecesinde birbirlerini görürler.

Nişan, kızın evinde, gece yapılır ve iki genç nişanda bulunmazlar. Delikanlının babası ve diğer erkek büyükleri, nişan tarihini kızın ailesine önceden bildirdikleri

* Metnini verdiğimiz türküler, oldukça fazla Türkçe sözcük içermesine rağmen Bulgarca olarak okutulan orijinalinde hece vezni şeklindedir, ancak Türkçe çevirisinde bu veznin korunması mümkün olmamıştır.

akşam, genelde yemekten sonra kızın evine giderek altın paralardan oluşan bir gerdanlık ve birkaç baş örtüsü verir. Erkek tarafı ne kadar zenginse gerdanlığında yer alan altının sayısı o kadar çoktur. Kız evine giden yetişkin erkekler, havadan sudan söz ettikten sonra, gelişlerin gerçek amacını açıklar. Onlara kahve ikram edilir ve bu kahvenin kız tarafından sunulması gerekmez. Önceden söz verildiği için genelde olumlu cevap alan erkek tarafı, bazen beklenmedik bir durumla da karşılaşabilir. Nişan yapılması için razı olan kızın aile fertleri arasında karşı olanlar varsa ve o akşama kadar ikna edilememişse, onların sözünü almak uzun sürebilir. Aynı zamanda bazı nedenlerden dolayı kızın ailesi, önceden verdiği sözden dönebilir. Bu nedenle delikanlı, evinde heyecanlı bir şekilde nişanın haberini bekler. Erkeklerden oluşan heyet, bazen kız ailesinin büyüklerini ikna etmek için kızın evinde sabaha kadar kalabilirler. Delikanlının arkadaşları, kızın evinin etrafında dolaşıp çıkan erkeklerden haber bekler ve bu haber olumlu ise, hemen erkek evine koşarlar. Eve ilk varan kişi erkekten müjde parası alır. Sonra gençler, erkeğin evinde hep birlikte ceviz ve elma yerler, kahve içerler.

Ertesi sabah erkeğin ailesinden olan kadınlar ile komşu kadınlar toplanır, kahve ve şeker alarak kız evine gider. Böylece bütün köy nişandan haberdar olur; isteyen, nişanı merak eden kadınlar kız evini ziyaret eder ve duvara asılan nişanı görür. Kadınlara kahve ve şeker ikram edilir. Burada kadınlar türkü okurlar, ancak bu türküler belli bir konuda değildir ve her türden olabilir. Nişanlı olan kız, büyüklerin ellerini öper ve ona para verilir. Nişandan bir hafta sonra erkek tarafından olan kadınlar, özellikle büyük yapılmış bir ekmek, börek ve baklava hazırlayarak kızın evine götürür. Bazen de erkek tarafı, hazırlamış olduğu yemeği, akşam kız evine götürür ve orada toplanan her iki ailenin kadınları beraber yemek yer. İnanışa göre bunu yaptıktan sonra nişan daha sağlam olup bozulması imkânsız hale gelir. Nişan birkaç ay, bir yıl veya daha fazla sürebilir. Yazları çok iş olduğu için nişan ve düğün yapılmaz. Tüm bunlar sonbahar, kış ve ilkbaharda yapılır. Nişanlı olan kız ve erkek, düğünlerde, bayramlarda toplanan köy halkının arasındayken birbirlerini görme imkânına sahiptir. Nişanlı kız, kendi ailesiyle değil, erkeğin anne, kız kardeş ve ablalarıyla beraber bu tür köy etkinliklerine katılarak, nişanlısını yalnızca uzaktan görebilir. Nişanlı kızlar genelde evli kadınların grubuna aitmiş gibi kabul edilir, bu nedenle köy kızlarının düzenlediği eğlence ve halay oyunlarına katılamaz (Resim 1, 2). Hatta erkek tarafı istiyorsa nişanlı kız (Resim 3) nişandan hemen sonra evli kadınların giymek zorunda olduğu ferace de giyebilir (Resim 4). Nişanlı delikanlı, bayramlarda kız tarafı büyüklerinin, kız da erkek tarafı büyüklerinin ellerini öpmek zorundadırlar. Bu tür bayramlarda kız bir çiçek demeti yapıp nişanlısının başına takması için ona gönderir.

Eğer nişanın sürdüğü dönemde sorun çıkarsa nişan bozulur. Kız tarafı, nişanı bozmak istiyorsa bu kararını nişanı geri göndererek bildirir. Ancak delikanlının

başka bir kızla flört ettiği duyulursa veya nişanlı erkek başka bir kızı kaçırırsa nişan boz: İmuş sayılır, nişan sırasında verilen her şey de kızda kalır. Geleneğe göre bu altınlar, kız küçük düşürüldüğü için bir tazminat olarak onun hakkıdır.

Düğünün yapılacağı tarihten birkaç gün önce erkek tarafından bir grup erkek, kız tarafına giderek onlara başlık parası teklif ederler. Erkek tarafı genelde kız tarafına ne kadar para istediğini sorar. Bazen babalar para miktarını erkek tarafının belirlemesine ister, bazıları uygun gördüğü miktarı söyler, bazıları ise para değil, gençlere sağlık ve mutluluk dilediğini belirtir. Her şeye rağmen erkek tarafı, çeyiz için kullanılacak az miktarda bir para bırakır ve oradan ayrılır. Çeyiz, tamamıyla kız tarafından hazırlanır. Yokluk döneminde bu çeyiz çok azdır, ancak daha sonra gittikçe çoğalmaya başlamıştır. Genelde her kıza mutlaka, çeyizin saklanacağı bir sandık alınır. Ancak daha zengin olan aileler kızlarına iki sandık da alabilir. Zamanla sandıkların yanı sıra gardırop ve başka mobilya ve beyaz eşya alınmaya başlamıştır. Kız çeyiz dışında, nişanlısı ve nişanlısının yakınları için bazı hediyeler hazırlar.

Eskiden kına gecesi Çarşamba akşamları, düğün de Perşembe günleri olurdu. Zamanla bunlar Cumartesi ve Pazar günleri düzenlenmeğe başladı. Düğünden önceki gece, kına gecesidir. Delikanlının ailesine ait bir grup kadın, gelin için önceden hazırlanan giysi ve bir miktar kına alarak kızın avlusunda toplanır. Bu kadınlarla beraber olan bir türkücü grubu, kız evine giderken şu türküyü okur:

Kız, büyük Vidin şehrinden
Sana nasıl bir armağan getiriyorum
Beyaz yüzüne aklık
Kara gözlerine sürme

Kaytan kaşlarına sürme
Dolgun yanaklarına allık
Güzel başına alınlık
Düzgün vücuduna üç etek

İnce beline kuşak
Yumuşak boğazına gerdanlık
Beyaz ayaklarına kondura
Ve parmaklarına yüzük. (Resim 5, 6)

Şarkıları duyan kız tarafı, avlu kapılarını geniş bir şekilde açarak misafirleri içeri alır. Evin birinci katının altında bulunan geniş alanda yakılan ateşin etrafında çok farklı türküler okunur. Burada kızlar halay çekerler, bunun ardından ellerine kına sürerler ve ondan sonra evlerine dönerler.

Perşembe günü olan düğün gününün sabahı, erkek tarafınca büyük veya küçük baş hayvanlar kesilir ve düğün için gereken yemekler, köyün aşçısı tarafından pişirilmeye başlanır. Burada çorba, etli yemek, etli pilâv, helva ve hoşaf gibi geleneksel yiyecekler, büyük kazanlarda hazırlanır. Aynı zamanda erkek tarafının akraba ve komşuları, düğünün bir-iki gün öncesinden başlayarak erkek evine börek ve baklava götürür. Aşçının hazırladığı söz konusu çeşitli yemekler ve köyden gelen baklava ve börekler sayesinde burada hem yabancı köylerden gelmiş misafir hem de köy halkını doyurabilecek kadar yemek mevcuttur. Kız tarafı da, evlerine dışardan gelmiş misafirleri için yemek hazırlar; ancak o kadar büyük miktarda değildir.

Erkeğin evinde toplanmaya başlayan akraba erkekler, kızın evine gitmek için hazırlanır. Onlar büyük bir koçun başına ve sırtına kırmızı boya sürer, boynuzların uçlarına birer kırmızı elma yerleştirir ve başına çiçek koyar. Bu şekilde süslenen koç, güçlü bir erkeğin sırtına koyulur ve delikanlının akrabaları ve başka insanların da katıldığı grup, çeyizi almak için kızın evine gider (Resim 7). Çeyiz almaya giden erkek grubu, müziksiz veya davul ve zurna eşliğinde, dans ederek ilerleyebilir. Kızın babası, kendisine getirilen koçu kabul eder, ancak daha sonra onu genç aileye verebilir.

Sandık veya sandıklar, kızın kardeşi, ağabeyi veya yoksa kuzenleri tarafından taşınır. En önde giden bu kişinin peşinde erkek ve erkek çocuklarından herkes ellerine çeyizden birer parça alarak sırayla köyün merkezinden geçer ve yavaş yavaş damadın evine doğru ilerler. Köy halkı, onların geçtiği yol üzerine toplanarak kızın çeyizini seyreder. Daha sonra sandığı taşıyan kişi evin avlu kapısında, merdivenlerde ve gençlerin oda kapısında durarak, erkek tarafından para almadan devam etmek istemez. Bu arada kızın akrabası olan yaşlı bir kadın, erkeğin evinde çeyizin gelmesini bekler ve sonra onu sandık üzerine görülecek şekilde tek tek dizer. Aynı gün, çeyizi görme fırsatını bulamayan kadınlar buraya gelerek kızın çeyizini görebilir.

Erkek tarafından hazırlanan ve gelinin süslenmesinde kullanılan malzeme, bir bohçaya sarılıp gelini düzenleyecek kadına götürülür. Bu kadın da hayvanlarını çobana bıraktıktan sonra, yani saat dokuz civarında kız evine gider ve gelini hazırlamaya başlar. Önce kızın saçlarını bir yemeniyle geriye doğru toplar, sonra gelini şu şekilde süslemeye başlar; yüzüne aklık, iki yanağına kızılık, kaşlarına ve kirpiklerine sürme sürer; bu işlem yapıldıktan sonra pul, yıldız ve başka şekillerle gelinin yüzünün farklı yerlerinde figürler, alnın ortasında da bir ben yapılır. Tüm

bunlar cilde yumurta sarısıyla yapıştırılır (Resim 6). Gelinin başına, ön tarafta altın bulunan alınlığın üzerine gelinin yüzünü kapatacak şekilde tel yerleştirilir. Onun üzerine de ince ve ipekten yapılmış yemeni ile örtülür. Gelinin beyaz gömleği üzerinde üçetek, altında da paçaları işlenmiş şalvar giydirilir. Üçeteğin üzerinde de yelek ve kollu cepken bulunur. Erkek tarafından kıza bilezik, küpe ve yüzük verilmişse onlar da takılır. Aynı zamanda gelinin beline tokalı kemer takılır (Resim 6). Gelin tarafından birkaç akraba kız, gelin gibi giyinir. Ancak yüzlerine gelinden farklı olarak makyaj dışında birer ben yapıştırılır ve yalnızca alınının iki tarafına tel yerleştirilir. Bu şekilde hazırlanmış birkaç kız, gelinin iki koluna girer (Resim 6, 8). Gelinin akrabaları olan bu kızlar ve gelin hep birlikte balkona veya balkon yoksa da avluya bakan bir odanın penceresine çıkarak dışarıda toplanmış köy halkının gelini görmesini sağlar (Resim 6, 8). Avluda bulunan kadın kalabalığı arasında türkü söyleyen kız grubu, kısa aralıklarla türkü söyler. Gelinin önündeki tel genelde aşağı doğru salınmış şekilde durur (Resim 8). Ara sıra, seyirciden istek geldiğinde kızlar gelinin telini yukarıya doğru kaldırır ve gelinin yüzünü gösterir. Gelin, teli kaldırılmış bir şekilde köy halkının karşısında dururken gözlerini kapalı tutmak zorundadır (6). Yalnız teller yüzünü kapattığı zaman ara sıra gözlerini açıp insanlara bakabilir. Bu arada, sesi iyi olan bir kız grubu da belli türküler okurlar.

Türkü söyleyen kızlar, evlilik nedeniyle akrabalarından uzaklaşma veya kendi öz akrabalarının yerine başka akraba edinme gerçeğini şu sözleriyle dile getirirler:

Oy kadın, bre kadın

Gözlerini aç kadın

Oy kadın, bre kadın

Anneni görmek için

Oy kadın, bre kadın

Babanı görmek için

Oy kadın, bre kadın

Burada anan, orada ise kayın validen

Oy kadın, bre kadın

Burada baban orada ise kayın pederin

Oy kadın, bre kadın

Gözlerini aç kadın

Oy kadın, bre kadın

Erkek kardeşlerini görmek için

Oy kadın, bre kadın

Kız kardeşlerini görmek için

Oy kadın, bre kadın

Burada erkek kardeşlerin, orada ise kayınların

Oy kadın, bre kadın

Burada kız kardeşlerin, orada ise görümcelerin.

Gelin, evin balkonundayken okunan başka bir türküyle birbirinden uzak oldukları için evlenemeyen iki sevgilinin trajik öyküsü dile getirilir. Türküde yer alan iki genç birbirini sever, ancak hem kader tarafından, hem de kızın ailesi tarafından ayrılır.

Öt bana güvercinim, öt

Ben de öyle öttüm

Öttüm ve ağladım

Kalbim arzuladığı yere

Annem beni vermedi

Babam beni vermedi

Kalbim istediği kişi

Burada yoktu

O uzaklardaydı

Geniş Şam ovasındaydı

Kuştan haber ulaştırdı

Tüm Çar dünyasında
 Tüm Bükreş topraklarında
 Asker terhis oluncaya kadar
 Ayşe onu beklemeli
 Ayşe onu beklemedi
 Deli Ayşe evlendi
 Erkek evlât doğurdu
 Tüm Çar dünyasında
 Tüm Bükreş topraklarında
 Asker terhis olunca
 Asker bayrağı aldı
 Ayşe'nin evine
 Ayşe'nin düz avlusuna gitti
 Çık, Ayşe'm, çık
 Doya doya konuşayım
 Doya doya sana bakayım
 Ayşe odasından seslendi
 Evine git delikanlı,git
 Deli Ayşe evlendi
 Erkek evlâ' doğurdu.

İkinci bir türküyle de bir delikanlının, çok sevdiği ancak evlenemediği kızın düğününde hissettikleri anlatılır:

Canım benim, gönlüm benim
 Seni istemeye geldiler
 Ben inanmadım
 Canım benim, gönlüm benim
 Seni nişanlamaya geldiler
 Ben o zaman da inanmadım

Canım benim, gönlüm benim
Görümceler seni almaya geldi
Ben o zaman da inanamadım

Canım benim, gönlüm benim
Seni merdivenden indirdiler
Ben o zaman da inanamadım

Canım benim, gönlüm benim
Seni merdivenden yukarıya çıkardılar
Ben o zaman da inanamadım

Canım benim, gönlüm benim
Seni odaya aldılar
Ben ancak o zaman inanabildim.

Bir kız, kendi köyünde yaşayan biriyle evlendiği zaman, evinden ve yakınlarından ayrıldığı için belli bir özlem duyar. Bu nedenle de erkek tarafı onu almaya geldiğinde mutlaka gözyaşı döker. Ancak kız, başka ve uzak bir yere gelin gidiyorsa daha büyük bir özlem ve acı duyar. Bu nedenle en üzüntülü türküler, bu tür olayları içeren türkülerdir.

1.Oy çiçek, erken açan çiçek, amam aman
Seni kim sular, kim toplar, kim takar
Seni sulamak kısmet olmadı, aman aman
Seni sulamak, toplamak, takmak aman aman

Allah anamın belâsını versin, aman aman
Çünkü beni küçük yaşta başka bir köye verdi
Başka bir köye Rakitovo'ya, aman aman
Çobana, sırt maça, aman aman.

2.Allah belâlarını versin anam
Allah Selanikli delikanlılarının belâsını versin
Petriç topraklarına
Petriç topraklarına, Olmatovo köyüne
Kız seçmeye
Kız götürmeye geldikleri için.
Onlardan biri güzel Fatma'yı seçti
Seçti ve Fatma'yı götürdü
Aşağıda bulunan Selanik'e götürdü
Selanik şehrine
Selanik şehrinin konaklarına.
Canım Fatma'm orada kaldı
Orada uzun bir süre kaldı
Uzun bir süre, tam dokuz yıl kaldı.
İki çocuğu oldu
Biri erkek diğeri kız
Ve annesine hiç gitmedi.
Canım güzel Fatma'm avluya indi
Süpürgeyi eline aldı
Avluyu süpürmeye başladı.
Oradan kervancı Murat geçti
Güzel Fatma'm onu görünce
Zavallı Fatma'm onu tanıdı
Ve hafifçe ona şöyle dedi;
Biraz dur, kervancı Murat, dur
Senden değerli armağanlar göndereyim
Onları köyüme götür
Onları anama ver
Güzel Fatma'm evine döndü
İki çocuğunu çağırıldı

Bir kurşun kalem
Ve bir kağıt aldı
İki çocuğunun sağ elini
Kâğıt üzerine çizdi.
Canım güzel Fatma'm
Keskin makası da eline aldı
Sağ saç örgüsünü kesti
Çabucak armağanlarını hazırladı.
Değerli armağanlarını verirken
Ona şöyle bir şey söyledi
Armağanlarımı kervancı Murat
Armağanlarımı anama ver
Benden ona selâm söyle
Büyük gelinini
Hem de küçük torununu alsın
Bana misafir olsunlar
Murat, değerli armağanlarını aldı
Anasına götürdü
Fatma'nın söylediklerini ona anlattı
Fatma'nın anası
Büyük gelinini
Ve küçük torununu aldı
Onları Selanik şehrine götürdü
Selanik şehrine, misafirliğe.

3. Bir annenin, aman aman, dokuz oğlu vardı,
Dokuz oğlu, aman aman, bir kızı
Bir kızı, aman aman, Fadime
Üç köyden, aman aman, onu istediler
Üç köyden, aman aman, üçer kişi

Bizim köyden ise, aman aman, dört kişi
Fadime'nin ağabeyleri, aman aman, şaşırdı
Fadime'yi, aman aman, nereye vermeli
Bizim köye mi, aman aman, başka köye mi
Kardeşlerinden, aman aman, en büyüğü dedi ki
Oy kardeşler, aman aman, benim sekiz kardeş
Sekiz kardeş, aman aman, benden küçük
Onu, aman aman, başka bir köye verelim
Başka bir köye, aman aman, zengin birine
Biz, aman aman, dokuz kardeşiz
Senede birimiz, aman aman, ona gidelim
Geçecek, aman aman, dokuz sene
Kardeşlerinden , aman aman, en küçüğü dedi ki
Oy kardeşler, aman aman, benim sekiz kardeş
Sekiz kardeş, aman aman, benden büyük
Hadi kendi köyümüze, aman aman, onu verelim
Köyümüze, aman aman, kardeşler, yoksul birine
Sık sık, aman aman, annesine gelsek
Tuz ve ekmek yesin, aman aman, kardeşler annesine gelsin
En küçük kardeşini, aman aman dinlemediler
En büyük kardeşini, aman aman, dinlediler
Başka bir köye, aman aman, verdiler
Başka bir köye, aman aman, zengin birine
Dokuz ineği, aman aman, keçi sürüsü
Keçi sürüsü, aman aman, koyun sürüsü
Sahibi, aman aman, birine verdiler
Bir yıl geçti, aman aman, bir buçuk geçti
Dokuz yıl, aman aman, geçti
Fadime'nin kardeşleri, aman aman, hiç gelmedi
Fadime, aman aman, düz avlusuna indi

Dokuz ineği, aman aman, sağması için
 Kayın validesi, aman aman, balkonda oturuyor
 Balkonda oturuyor, aman aman, erkek torununu tutuyor
 Erkek torununu tutuyor, aman aman, ovaya doğru bakıyor
 Oy gelin, aman aman, Fadime gelin
 Aşağıdan, aman aman, dokuz kişi geliyor
 Senin kardeşlerine, aman aman, çok benziyor
 Çık, aman aman, kapıları aç
 Kapıları aç, aman aman, kardeşlerini karşıla
 Fadime çıkıp, aman aman, kapıları açtı
 Her birine, aman aman, elini öptü
 En küçük kardeşinin, aman aman, hem elini hem dizini.

Gelinin balkonda kaldığı bir-iki saat içinde metnini vermiş olduğumuz türküler dışında, pek çok başka türkü de okunur. Bu türküler, hem evlenen kızı, hem de onun akrabalarını mutlaka ağlatır. Özellikle de kız, evlenecek kişiyi sevmiyorsa sürekli olarak gözyaşı döker. Ancak evleneceğe kişiyi istese bile yakınlarından, evinden ayrıldığı için gözyaşı döker. Ağlamayan kız, kalbi çok soğuk olan biri olarak kabul edilerek bu konuda köy halkından sert bir eleştiri alır. Çünkü geleneğe göre kız, anne babasının yanındayken sahip olduğu rahata ve özgür olarak sürdürdüğü hayatına veda ederken acı duymalıdır.

Erkek tarafı, saat üçe doğru veya daha geç saatlerde gelin almaya gelir. Eğer kız aynı köyden olan biriyle evleniyorsa, damadın yakınlarıyla düğüne katılanlar hep birlikte yürüyerek kızın evine gider. Eğer kız, başka bir köyden evleniyorsa mutlaka beyaz olması gereken bir ata bindirilir. Damat, gelin almaya gelen grup içinde yer almaz. Damadın yerine ağabeyi veya kardeşi, tek erkekse de başka bir yakın akrabası gelinin görümceleriyle birlikte en önemli rolü oynar.

Gelin ve yanındaki kızlar, erkek tarafının evin avlu kapısına doğru yaklaştığını duyar duymaz hemen bir odaya çekilir. Gelinin en yakın genç erkek akrabaları, gelinin bulunduğu odanın kapısını kilitleyerek erkek tarafından istedikleri parayı almadan kimseyi içeri almazlar. Erkek tarafı, uzun süren bir pazarlıktan sonra içeri girer girmez gelin el öperek ve sarılarak kendi yakınlarıyla vedalaşmaya başlar. Gelinin her iki tarafında bulunan akraba kızların yerine görümceler geçer. Gelin, gelen erkek tarafı büyüklerinin ve ondan yaşça küçük kayınların da elini öper. Daha sonra erkek tarafından gelen damadın ağabeyleri veya kardeşlerinden biri geline

yaklaşarak getirdiği giysileri tek tek gelinin giymesini sağlar. Giydirme geleneği şundan ibarettir: Bu kişi ilk önce feracenin sağ kolunu tutarak gelinin iki defa kolunu sokup çıkarmasını sağlar ve üçüncü defa soktuğunda her iki tarafta bulunan görümceleri, gelinin feracesini giymesine yardımcı olur. Aynı şekilde sağ ayakkabısını da tutan bu kişi, üçüncü defa gelinin ayakkabıyı giymesini için bırakır. Sonunda da benzer şekilde gelinin başına duvak koymasını ve yüzünü örtmesine sağlar. Gelinin sağ kolu altında bir bezle sarılmış Kuranıkerim, sol koltuğu altına da beze sarılmış bir ekmek yerleştirilir. Damadın en küçük kardeşi veya kuzeni, yakılmış bir gaz fenerini elinde tutarak ve geline doğru yolu göstererek tam gelinin önünde yürür. Gelin, anne evinden çıkarılırken şu türkü okunur:

Kızın düz avlusuna
Gel benim güneşim.
Kız ve annenin
Nasıl ayrıldıklarını gör.

Kızın düz avlusunu
Bir sis kaplamış.
Erkeğin düz avlusunda
Bir güneş yükselmiş.

Görümceleleriyle birlikte evin merdiveninden inen gelinin duvağı üzerinde, dışarıya doğru çevrilmiş bir kalburdan arpa dökülür. Damadın evine geldiklerinde, merdivende gene gelin üzerinde içeriye doğru çevrilmiş bir kalburdan arpa dökülür. Gelin, evin girişine serilmiş kırmızı bir kuşak üzerinden geçerken oraya koyulmuş olan su dolu bir testiye sağ ayağıyla devirir ve sonra onu bekleyen erkeğin anne, babasını ve diğer aile büyüklerinin elini öper. Onlar kıza para veya altın verir. Daha sonra gelin, görümceleri tarafından evin balkonuna veya pencereye çıkarılarak, gelinin evinden buraya gelen veya doğrudan erkek evine gelen insanların, kısa bir süre için de olsa onu görmeleri sağlanır. O sıralarda damadın en yakın akrabaları, gelini seyreden kalabalığa doğru şeker ve bozuk para atar.

Damadın annesi, babası ve kardeşleri avluda bulunan insanları tek tek yukarı çıkmaları ve yemek yemeleri için davet ederler. Köy halkı genelde bu tür davetleri hemen kabul etmediğinden ikna edilmeye çalışılır, avlu kapısında da bir kişi durup ikna edilmemiş herkesi geri çevirmeye çalışır. Gelin içeri alındıktan sonra yemek

verilmeye başlanır. Erkekler, kadınlar ve çocuklar için ayrı ayrı sofralar kurulur. Herkesi doyurduktan sonra damadın evi yavaş yavaş boşalır. Bu arada damat ve aileden olan diğer erkekler camiye giderler, namazlarını kılar ve dönerler.

Aynı zamanda, gençlerin oturacağı odada gelin, görümceler, erkek tarafından diğer yakın kadınlar ve gelini düzenleyen kadın, damadın camiden dönmesini beklerler. Damat döner dönmez gelinin bulunduğu odaya girerek ayağının üzerine basmaya çalışır. Gelin de aynı şekilde onun ayağının üzerine basmaya çalışır. Daha sonra damat gelinin yüzünü örten teli kaldırarak gelini alnından öper ve yüzünde yapıştırılmış pullardan üç tanesini çıkarır. Sonra hazırlanmış olan sütü gelinin avuçlarına dökerek gelinin yüzünü yıkamasını sağlar. Bu arada oradaki kadınlar, damat ve gelin için düğünde hazırlanmış yemeklerden sofraya kurar ve birlikte yemeye oturur. İlk önce damat sofrada bulunan yemeklerden üç defa gelinin ağzına yemek verdikten sonra gelin tek başına yemeye devam eder. Kadınlar yemek yer yemez odadan çıkar ve imam nikâhı kıymak için gelir. Resmi nikâh ise ya düğünden önce, ya da sonra belediyede kıyılır. Bu nikâhta sağdıçlar ve evlenen iki kişi dışında hiç kimse bulunmaz.

Damat, ertesi sabahın erken saatlerinde ailesine “düğünümüz var” sözleriyle gelinin bakire olduğunu bildirir. Gelin aile büyüklerinin ellerini öper, onlar gelinlerine para verir. Erkek tarafından birkaç kadın, önceden hazırlanmış kahve ve şekeri alarak kızın evine gider ve kızın annesine sevinçli haberi verir.

Aynı gün, yani cuma günü kız tarafı farklı yemekler hazırlayarak damatlarını ve onun akrabalarını yemeye bekler. Yemekler arasında özel olarak hazırlanmış yumurtalı yemek de mutlaka yapıldığından bu yemek “yumurta yemeği” olarak adlandırılır. Bu yemek öğleye doğru yenir. Damat içerdeyken gelinin erkek kardeşleri veya akrabaları ayakkabılarını saklarlar ve istedikleri parayı almadan ayakkabılarını geri vermezler.

Bu yemekten sonra ise gelin tarafından bir grup kadın, ondan önce çeyizle beraber halka gösterilen, ancak resmî olarak sunulmamış olan hediyelerin sahiplerine gelin tarafından şahsen verilmesi için damadın evine gider. Gelin herkesin hediyesini ayrı ayrı sahibine verirken, onlar zıplayarak “İpler kadar oğlun, iplikler kadar kızın olsun” şeklindeki dileklerini yüksek sesle söyler. Hediye alan herkes, geline para verir.

Pazar günü ise, erkek tarafı ekmek ve başka yemek pişirip kız evini ziyaret eder. O gün gelin ilk defa terk ettiği anne evini kocasıyla birlikte ziyaret eder. Kız tarafı da birkaç çeşit yemek hazırlamıştır. Tarafların hem erkek hem de kadınları bu yemeğe katılır.

Zengin olan aileler oğlunu evlendirirken güreş (Resim 9) veya koşu, ya da her ikisini düzenleyebilir. Bu iki etkinlik, kadınlar gelinin evindeyken erkekler için

köyün kenarında düzenlenir. Damadın babası, güreşi ve koşuyu kazananlar için özel ödülleri önceden bildirir ve katılanlar ödülü kazanmak için yarışır. Bu yarışlara yakında bulunan köylerin pehlivan ve koşucuları da katılabilir.

Eskiden düğünler genelde müziksiz yapılır, yalnız güreşlerde davul ve zurna çalan çalgıcılar bulunurdu. Düğünler genelde kızların türküleriyle yapılırdı. Onlar da herhangi bir müzik aleti kullanmazdı. Zamanla düğünler davul ve zurna eşliğinde (Resim 7) yapılmaya başlansa da, bu müzik hiçbir zaman kız türkülerinin yerini almamıştır.

Sonuç:

Bu makalenin konusu, Güney Bulgaristan'da bulunan Nevrokop (Gotse Delçev) Kasabası'nın kuzeyindeki Pomak Türklerinin yaşadığı Kornitsa Köyü'nde araştırılan nişan ve düğün geleneğidir. İlk başta evliliklerin, genelde köyde yaşayan ve akraba olmayan gençlerin arasında yapıldığını belirttikten sonra, tanışmanın nerede ve nasıl gerçekleştiğini anlatılır.

Nişan geleneğin üzerinde durulduğu bölümde ise nişanın hazırlıkları, şekli nişan sırasında iki gencin ve ailelerin rolü ve nişanlı kişilerin davranış ve yerine getirmeleri gereken âdetleri incelenir.

Makalede en geniş yer düğün geleneğine ayrılır. Bu bölümde düğün sırasında yapılan tüm âdetler anlatıldığı gibi, düğünü takip eden birkaç gün içinde, aile arasında yapılan ziyaret ve yemekler de yer alır. Aynı zamanda düğünde pişirilen yemekler ve köy halkının katılımı anlatılır. Burada sesi iyi olan kız grubu tarafından okunan birçok özel türkünün metni de tamamıyla yer alır.

Amacımız, Türkiye'de fazla bilinmeyen Pomak Türklerinin nişan ve düğün geleneğini bilim dünyasına sunmaktır.

THE ENGAGEMENT AND WEDDING TRADITION OF THE POMAK TURKS

The topic of this article is the engagement and wedding tradition of the Pomak Turks living today at the region of South Bulgaria in the village of Kornitsa at the North of Nevrokop (Gotse Delehev) town. First after mentioning that that the wedding is mainly done among the youngsters of the village which are not relatives of each other, is described where and when the acquaintance took place.

On the part of the article which the engagement ceremony tradition is discussed the main emphasis is given at the engagement preparations, the role of the engaged and their families as well as at the behavior of the engaged during the engagement ceremony and customs to the followed.

The most extended part of the article is devoted to the wedding ceremony. At this part besides describing all the customs this ere followed at teh ceremony, are also analyzed the visits and the dinners among the two families at the following days of the wedding. In addition, the foods cooked at the wedding and the participation villagers at the ceremony are mentioned. Here text of very important songs, which firstly recorded and translated in to Turkish, is given.

Our aim is to present the engagement and wedding traditions of the Pomak Turkis that are little known in Turkey.

POMAK TÜRKLERİNİN NİŞAN VE DÜĞÜN GELENEĞİ

Resim 1

Resim 2

ZEYNEP ZAFER

Resim 3

Resim 4

POMAK TÜRKLERİNİN NİŞAN VE DÜĞÜN GELENEĞİ

Resim 5

Resim 6

ZEYNEP ZAFER

Resim 7

Resim 8

POMAK TÜRKLERİNİN NİŞAN VE DÜĞÜN GELENEĞİ

Resim 9

